

Розділ V. ПЕРСОНАЛІЇ ТА РЕЦЕНЗІЇ, ХРОНІКА

УДК 39(477.73)(=214.58) (Рецензія)

DOI: <https://doi.org/10.18524/2312-6825.2020.31.220053>

*Олена Сминтина,
ORCID.ORG/0000-0003-2020-2307
доктор історичних наук, професор
Завідуюча кафедрою археології та етнології України
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
(Україна, Одеса.)
smyntyna_olena@onu.edu.ua*

ЖИТТЯ РОМІВ ОЧИМА ЕТНОЛОГА:

рецензія на видання

Гальченко В.В., Петрова Н.О., Циня І.І. «Амаро Трайо»: нариси про побут та традиції ромів Одещини -Одеса, 2020. 98 с.

Культура та побут етносів, чия історія та сьогодення безпосередньо пов'язані з Південним Заходом України, зокрема, з Одещиною, традиційно вже протягом чверть століття посідають одне з провідних місць у науковій проблематиці кафедри археології та етнології України факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Від 1993 року щорічно викладачі кафедри разом зі студентами та аспірантами здійснюють цікаві етнографічні експедиції, у ході яких накопичені унікальні матеріали, що висвітлюють специфіку традиційної матеріальної та духовної культури українців, болгар, гагаузів, росіян-старообрядців, греків, поляків, євреїв та представників багатьох інших етносів, які проживають на території сучасної Одеської області.

Результати цих багаторічних експедиційних досліджень були творчо опрацьовані у дисертаційних дослідженнях наших науковців та належним чином висвітлені у серії монографій, підготовлених викладачами кафедри. Так, протягом останніх років були опубліковані фундаментальні одноосібні та колективні монографії з найактуальніших проблем традиційної культури українців Подунав'я (Кушнір, 2012) та Поділля (Кушнір та ін., 2010) болгар

(Пригарин, 2018), гагаузів (Шабашов, 2002), липован або росіян-старообрядців (Пригарин, 2010).

На сучасному етапі розвитку особливої актуальності набувають проекти що передбачають дослідження історії та культури окремих етнічних груп, які сьогодні є невід'ємною частиною українського суспільства, однією з таких етнічних груп є роми. В полікультурному середовищі українських міст побутує низка стереотипних уявлень та упереджень щодо представників ромської спільноти. Ці стереотипи формувались та нав'язувались впродовж тривалого часу і їх подолання або спростування потребує певного часу та неабияких зусиль. Одним з кроків, які здатні зрушити це питання в бік його вирішення є необхідність проведення та оприлюднення дослідження повсякдення, історії та культури цих спільнот. Актуальності запропонованому до рецензування виданню додає і той факт, що у 2020 році завершується термін дії «Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини до 2020 року», схваленої Указом Президента України від 8 квітня 2013 р. № 201/2013, та «Плану заходів щодо реалізації Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини до 2020 року», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2013 р. № 701-р.

Проект «АМАРО-ТРАЙО» - нариси про побут та традиції ромів Одещини» реалізовано Громадською Організацією «Бахталє-Тавричанє» за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження» в рамках Ромської програми малих грантів для молодих ромських активістів «Підтримка громадських і правозахисних ініціатив ромської молоді». Презентоване видання є результатом роботи етнографічної експедиції ромських активістів, студентів та науковців. Ініціатором проведення досліджень виступили Громадська Організація Бахталє-Тавричанє, яку очолює Гальченко Валерій та Ромська асоціація м. Балта в особі Архипова Івана. Проект під керівництвом Циня Івана було реалізовано в партнерстві з факультетом історії та філософії Одеського національного університету імені І.І.Мечникова в особі доцента кафедри

археології та етнології України кандидата історичних наук Петрової Наталії та з Одеською національною науковою бібліотекою в особі генеральної директорки Бірюкової Ірини. Партнерами проєкту також виступили Благодійний фонд «Вітра змін», Громадська Організація «Планета добрих людей» та Громадська Організація «Ротарі Клуб Одеса Інтернешнл».

Безумовним позитивом рецензованого видання є представлена на його сторінках записана від безпосередніх носіїв традиції інформація, так би мовити: «з перших вуст», і головне – що збір інформації проводили ромські активісти в співпраці з науковцями. Такий тандем забезпечив специфічний стиль видання, зацентрував його значимість для широкого загалу ромської спільноти.

На сторінках видання радше в тезовому вигляді викладено інформацію про основні аспекти історії та культури, інколи акценти зужуються до вузьколокальних варіантів, про які розповідали в тій чи іншій родині. Звичайно, деякі тези потребують більш детального висвітлення, але це радше побажання для подальшої роботи над аналогічними проєктами.

Вивчення традицій та звичаїв ромської спільноти і досі є надзвичайно актуальним, особливо в контексті формування інформації про локальні особливості культури цієї спільноти.

Слід наголосити на виховному значенні проєкту, особливо в полікультурному середовищі українських міст, яким є Одеса, де існують стереотипи щодо ромів, що формувались та нав'язувались впродовж тривалого часу. Ромська громада, це частина сучасної української нації, місцевих громад, тому запропоновані матеріали мають на меті розповісти про культуру та традиції, так би мовити «з перших вуст», словами самих ромів. Багато традицій роми зберегли для наступних поколінь, дотримуються в сучасному повсякденні. Досвід роботи в проєкті науковців та студентів є неоціненним, а оприлюднені матеріали сприяють розбудові позитивного дискурсу, розвитку та збереженню ромської ідентичності, культури та традицій, протидії стереотипам та упередженому ставленню щодо ромів.

Відчувається, що поза сторінками видання залишилося багато цікавих аспектів культури та фольклору ромів, що має спонукати вшануванню та збереженню фольклорного та культурного спадку ромського народу в середовищі носіїв традицій. Важливим аспектом є перспектива налагодження діалогу та розбудова партнерства між різними молодіжними формальними й неформальними об'єднаннями в Одеській області незалежно від етнічної приналежності їх членів.

Дослідження «Амаро Трайо»: нариси про побут та традиції ромів Одещини» містить низку оригінальних згадок, цікаві дослідницькі судження і загалом істотно доповнює попередні наукові пошукування у цьому напрямку. Рецензоване дослідження надзвичайно актуальне для науковців, пересічних читачів та усіх поціновувачів культури для пізнання ромських традицій. Воно постає свого роду «дорожньою картою», яка цілком зрозумілою широкому загалу мовою демонструє найцікавіші, найвиразніші та найбільш актуальні для негайного вивчення компоненти унікальної культури ромів. На думку рецензента, видання водночас містить й ключ для розуміння того, якими стежинами слід рухатися на цьому складному та тривалому шляху, адже сучасна наукова спільнота знаходиться, вочевидь, на самому його початку.

Список використаних джерел та літератури

Кушнір, 2010- Кушнір В. Г. Господарсько-побутова адаптація українців південно-західного степу і Нижнього Подунав'я (друга половина XIX – перша половина XX ст.). – Одеса, 2012. 192 с.;

Кушнір В. Г., Петрова Н. О., Поломарьов В. М. Нариси традиційної культури українців Одещини (Миколаївський р-н). – Одеса, 2010. 392 с.

Пригарин, 2018- Пригарин А. А., Тхоржевская Т. В., Агафонова Т. А., Ганчев А. И. Кубей и кубейци: бит и культура на българите и гагаузите в с. Червоноармейское, Болградски район, Одесска области. – Одесса, 2002. 88 с.

Шабашов, 2002 - Шабашов А. В. Гагаузы: система терминов родства и происхождение народа. – Одесса, 2002. 740 с.

Пригарин, 2010 - Пригарин А. А. Русские старообрядцы на Дунае: формирование этноконфессиональной общности в конце XVIII – первой половине XIX вв. – Одесса–Измаил–Москва, 2010. 528 с.

Чушмелий: история и культура / Коллектив авторов. – Одесса, 2018. 516 с.

References

Kushnir, 2010- Kushnir V. H. Hospodarsko-pobutova adaptatsiia ukrainsiv pivdenno-zakhidnoho stepu i Nyzhnoho Podunavia (druha polovyna XIX – persha polovyna XX st.) [Economic and domestic adaptation of Ukrainians of the south-western steppe and the Lower Danube (second half of the XIX - first half of the XX century)]. Odesa, 2012. 120 s. [in Ukrainian].

Kushnir V. H., Petrova N. O., Polomarov V. M. Narysy tradytsiinoi kultury ukrainsiv Odeschyny (Mykolaivskyi r-n). [Essays on the traditional culture of Ukrainians in Odessa region (Mykolaiv district)]. Odesa, 2010. 392 s. [in Ukrainian].

Pryharyn,2018- Pryharyn A. A., Tkhorzhevskaia T. V., Ahafonova T. A., Hanchev A. Y. Kubei y kubeitsy: byt y kultura na bълharyte y hahauzyte v s. Chervonoarmeiskoe, Bolhradsky raion, Odeska oblasti [Kubey and Kubeitsi: life and culture of the Bulgarians and Gagauz in the village. Krasnoarmeyskoye, Bolgrad district, Odessa region] Odesa, 2002. 88 s./ [in Ukrainian].

Shabashov , 2002 - Shabashov A. V. Hahauzy: systema termynov rodstva y proyskhozhdnyie naroda [Gagauz: the system of terms of kinship and the origin of the people] Odesa, 2002. 740 s. [in Ukrainian]

Pryharyn ,2010- Pryharyn A. A. Russkye staroobriadtsy na Dunae: formirovaniye etnokonfessyonalnoi obshchnosti v kontse XVIII – pervoi poloviny XIX vv [Pryharyn ,2010- Pryharyn A. A. Russkye staroobriadtsy na Dunae: formirovaniye etnokonfessyonalnoi obshchnosti v kontse XVIII – pervoi poloviny XIX vv..] Odesa, 2010. 528 s. [in Ukrainian].

Chushmeliy: istoriya i kultura / Kollektiv avtorov [Khushmeli: history and culture / Collective of authors]. Odessa, 2018. 516 s. [in Ukrainian].